

Banský náučný chodník Po stopách banskej činnosti vo Vyhniach

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Žiar nad Hronom
Geomorfologická jednotka:	Štiavnické vrchy
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územie:	Chránená krajinná oblasť Štiavnické vrchy
Prístup:	bus Vyhne, Fínske domky a pešo 0,7 km po ceste k východu (smer Banská Štiavnica)
Východisko:	Vyhne, turistické odpočinkové miesto pri štôlni sv. Antona Paduánskeho na východnom okraji obce
Trasa:	Vyhne, turistické odpočinkové miesto pri štôlni sv. Antona Paduánskeho - po ľavej strane (svahu) doliny Vyhnianskeho potoka nadol a neskôr po pravej strane dolinou nahor a späť do východiska
Dĺžka, prevýšenie:	3,7 km, prevýšenie 150 m
Čas prechodu:	1,5 h
Počet zastávok:	10
Náročnosť:	mierne náročná trasa

Zameranie chodníka: historické, banícke

Typ chodníka: samoobslužný, okružný, obojsmerný, peší, celoročný

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa je na krátkom úseku súběžná so žltou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2014, 2016 doplnený informačný panel 10

Aktuálny stav: Informačné panely sú dobrom stave.

Textový sprievodca: K dispozícii je v hoteloch a obchodoch vo Vyhniciach.

Kontakt: Občianske združenie Eisenbach, Vyhne 433, 966 02 Vyhne, tel. 0915 813 990

Upozornenie: Vstup do starých banských diel pri trase náučného chodníka je zakázaný!

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný na terénne vyučovanie (pozri upozornenie vyššie). Odporúčame spojiť s návštevou vybraných, najmä geovedných lokalít náučného chodníka Andreja Kmeťa vo Vyhniciach.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Vyhne. Obec severovýchodne od Žarnovice, resp. severozápadne od Banskej Štiavnice v doline Vyhnianskeho potoka pri okraji Štiavnických vrchov. Vznikla v roku 1893 zlúčením dvoch častí Peserany a Vyhne, pričom názov Vyhne sa používa od roku 1914. Vyvíjala sa pri dobre dostupnom ložisku železnej rudy, ktorú tu ťažili pravdepodobne už germánske kmene v 3. - 2. storočí p. n. l. Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1326. Na ťažbu rúd (zlata, striebra, železa) sem kráľ Ondrej II. povolal Sasov. Železná ruda sa tu spracúvala v kováčskych dielňach - vyhniach -, z čoho pochádza názov obce, a v hámroch. Obec striedavo patrila panstvu Levice, Šášov, Dóczyovcom, Zobonayovcom, mestu Banská Štiavnica a Banskej komore. V roku 1839 tu vznikla strojárň na výrobu banských strojov a zariadení, neskôr s výrobou zbraní. Termálne kúpele sú známe už v 13. storočí (viac v hesle nižšie). V roku 1473 tu údajne templárski rytieri založili pivovar, najstarší na Slovensku. Pomenovanie piva Steiger v roku 1996 vyjadruje spätosť s regionálnou tradíciou baníctva (znamená jednu z najvýznamnejších funkcií v bani - banský majster). V centre obce sa nachádza chátrajúca budova sladovne, v ktorej sa pôvodne nachádzal. Pamiatkami sú obci dominujúci rímskokatolícky kostol sv. Michala Archanjela, jednoloďová neskorobaroková stavba s predstavanou vežou z roku 1776 a obrazom od Jozefa Božetecha Klemensa, a postsecesná kúpeľná kaplnka Panny Márie kráľovnej z roku 1913 - prvé dielo (a jediné na Slovensku) svetoznámeho architekta Ladislava Eduarda Hudeca (Banská Bystrica 1893 - Berkeley, USA, 1958) - ktorá nahradila staršiu z roku 1734.

Vyhnianske baníctvo. Územie povodia Vyhnianskeho potoka je známe železnou a drahokovovou mineralizáciou. Železná ruda sa v okolí Vyhní ťažila v dvoch ložiskách rôzneho pôvodu - pyrit sa ťažil v Kýzovej doline a v masíve vrchu Klokoč bolo ložisko skarnovo-magnetitového typu. Spracúvanie železa viedlo k vzniku kováčskych dielní - vyhni -, ktoré vyrábali a opravovali banícke náradie pre baníkov a stupy. Dobývanie strieborno-zlatých žíl sa sústredilo hlavne v osadách Handel a Windischleuten. Pri osade Handel vznikol najväčší banský závod vo Vyhniciach - Baňa Starej štôlne sv. Antona Paduánskeho. Podzemný labyrint chodieb jej banského poľa dosahuje dĺžku asi 12 km. Dobývky v nej boli podzemím prepojené s dobývkami v Banskej Hodruši. To umožnilo po vyťažení zásob rudy na vyhnianskej strane a zlúčení oboch banských závodov koncom 20. rokov 20. storočia využívať Starú štôľňu sv. Antona Paduánskeho na fárание asi 50 baníkov z Vyhní pre práce na hodrušskej strane ložiska až do roku 1947. V súčasnosti v oblasti Vyhní využíva Ústav vied o Zemi SAV dve zo štôlní na pozorovania - v štôlni sv. Antona Paduánskeho jeho slapová stanica meria dlhoperiodické a aperiodické (tektonické) deformácie zemskej kôry a monitoruje vyžarovanie radónu a v Štôlni Dobrej

nádeje je jedna zo štrnástich meracích staníc Národnej siete seizmických staníc. Bývalá baňa na dobývanej žile Windischleuten (neskoršie žila Benedikt), ktorá patrila mestu Banská Štiavnica, slúži aktuálne ako zdroj pitnej vody pre obec Vyhne.

Heslá **Kúpele Vyhne, Vyhniansky travertín a prírodná rezervácia Kamenné more** > pozri v Náučnom chodníku Andreja Kmeťa

Chránená krajinná oblasť (CHKO) Štiavnické vrchy. Chránené územie vyhlásené v roku 1979 na takmer celom území Štiavnických vrchov s výnimkou niekoľkých ich okrajových častí. Pohorie, budované vulkanitmi a andezitovým vrcholom Sitna dosahujúce výšku 1 009 m n. m., leží na rozhraní dvoch klimatických typov a prenikajú doň od juhu teplomilné a od severu karpatské horské prvky flóry a fauny. Fytogeograficky územie patrí do obvodu predkarpatskej flóry. Severnú hranicu svojho rozšírenia tu dosahuje napr. dub cerový a javor tatársky, na výslunných lokalitách s plytkou skeletovitou pôdou rastú xerotermy, ako kostrava valeská, kavyl vláskatý či kukučka vencová. Veľkú časť územia CHKO zaberajú lesy (65 %), ktoré sú druhovým zložením najmä v centrálnej časti vplyvom stáročnej banskej a hutníckej činnosti po totálnom odlesnení nepôvodné, tvorené smrekovými monokultúrami. Lokálne sú vo vyšších polohách bučiny s jedľou a umelo vysádzovaným smrekom a na skeletnatých pôdach lipovo-javorovo-jaseňové sutinové lesy. Na karbonátové podložie v okolí Sklených Teplíc sa viaže výskyt tisu. Zo živočíšstva sú zastúpené o. i.: orol krikľavý, myšiak hôrny, rys, mačka divá, medveď hnedý, vydra riečna, vidlochvost feniklový a ovocný, žije tu tiež vzácna modlivka zelená, roháč obyčajný a fúzač alpský. V opustených banských dielach sa vyskytuje niekoľko druhov netopierov (podkovár veľký, p. malý, netopier obyčajný...). Lokálnymi zvláštnosťami lesov sú hojné prímеси cudzokrajných drevín, súvisiace s pôsobením lesníckej katedry od roku 1807 - súčasť Baníckej a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici. K svojrázu územia CHKO významne prispievajú historické banské diela, a to najmä vodné nádrže - tajchy -, budované v minulých storočiach ako zdroj energie i úžitkovej vody pre banícke účely, ktoré spolu s napájacími a náhonovými jarkami a ďalšími zariadeniami tvoria unikátny vodohospodársky systém. V hraniciach CHKO leží viacero území európskeho významu (súčasť sústavy Natura 2000), z ktorých najrozsiahlejšími sú Hodrušská hornatina, Suť a Skalka.

Názvy informačných panelov

1. Štôlna Anton Paduánsky
2. Stará štôlna sv. Antona Paduánskeho
3. Stupa č. 5 a Vodná štôlna
4. Štôlna Jozef a Šprochova dolina
5. Štôlna Lukáš a Horný láf
6. Šachta Svätej Trojice
7. Centrálna úpravňa a štôlna Anna Antónia
8. Katarína štôlna a zberné jarky
9. Prekop Ján k šachte Svätej Trojice
10. Centrálna tabuľa BNCH

